

Nemcsics Róbert:

Gazdasági szervezetek Magyarországon (1990-1993) *

Bevezetés

Magyarországon a rendszerváltás óta a következő problémák foglalkoztatják a gazdasági szakembereket: a gazdaság összehúzódása még nem állt meg, a munkanélküliség nem csökken, a külföldi működőtőke-befektetések nem nőttek ugrásszerűen. Több nyilvánosan kifejtett gazdaságpolitikai irányelv ellenére sincsen egységes elképzelés a gazdaság fejlesztéséről, tehát nem lehet egységes jelenbeli fellépés sem a különböző vargabetűk kikerülése érdekében.

A fentiek alapján a dolgozatom alapötlete, hogy tekintsük végig a gazdasági növekedés indikátorait, ezen belül a Magyarországon alapított különböző gazdasági szervezetekre téve a hangsúlyt. A hozzánk érkezett működőtőke legnagyobb része megjelenik a gazdasági szervezetek alap- vagy törzstőkéjében. Ebből következően a gazdasági szervezetek számának és a bennük elhelyezett tőke mennyiségének változása valamilyen jelzője a gazdaság mindenkori állapotának.

Meg tudok fogalmazni hipotéziseket is, amelyek rövid elemzése lesz a dolgozat tartalma. Ezek a következők:

1. Magyarországon több évtizedes kihagyás után most folytatódik vagy talán befejeződik az eredeti tőkefelhalmozás. Esetleg úgy is fogalmazhatunk, hogy a jelen időszakban a harmadik tőkefelhalmozást, vagy a harmadik nekirugaszkodást kísérjük figyelemmel.

2. Ebből következően a gazdaság helyzete meglehetősen labilis, főleg azért érzékelhető ez ilyen jelentősen, mert a szervezeti-működési formák ill. a piaci struktúra majdnem 50 év után épül ki újra. Nem arról van szó, hogy az 1940-es évek folyamatait érzékeljük, hanem egy olyan generáció "csinálja" most a kapitalizmust, amely annak tradícióját nem birtokolja, egyfajta tanulópenzt kell tehát megfizetni.

3. A tőkefelhalmozás azonban egy adott időszakban nem általánosan egyenlő mértékben jelentkezik a gazdaság minden területén. Kezdetben egy-egy ágazathoz vagy ágazatcsoporthoz kötődik, és a kezdetben felhalmozott "tőke" vonul át aztán a fejlettebb technikai lépcsőnek megfelelő másik ágazatcsoportba, ahol az addig oda befektetett, ám mennyiségileg kisebb, ezért önmagában kiugró teljesítményre nem képes tőkével egyesülve újabb lökést ad a felhalmozásnak.

---

* Jelen dolgozat a kormányzati sikerpropaganda cáfolataként, a növekedési mutatókkal való dobálódzás kritikájaként íródott 1993 telén. (A szerző)

4. Magyarországon a jelenlegi tőkefelhalmozási problémákat érdemes mikro- és makroszinten először szétválasztva keresni:

a) a vállalatok és háztartások egyelőre kevésbé vannak tudatában a lehetőségeiknek. Elsősorban a menedzsment feladata lenne a régi béklyóktól megszabadulni, a legkomolyabb problémák a jelenleg még privatizálás előtt álló cégeknél érzékelhetők. Ezek ellenpontja az a néhány vállalkozás, amelyben a külföldi működő tőkebefektetés részeként a modern know-how is megjelenik, így profittermelővé válnak, ami egy következő felhalmozásra ad(hat) lehetőséget. Persze a privatizáció sem oldja meg önmagában a problémákat, de ennek kifejtésére itt most nincs lehetőség.

Másrészt igaz a mikroszféra determináltsága is. A jelen már inkább a szolgáltatásoké a nyugati világban, mikor nekünk egyelőre az ipar feltámasztása is stratégiai fontosságú, ennek ellenére a megalakult gazdasági társaságok nagyobb része szolgáltatás jellegű tevékenységet. A determináltság éppen az ipar célorientált fejlesztése és az ennek leginkább megfelelő, tőkét mozgó magánbankok létrehozása felé vinne, ha hagynánk. Egyelőre ezt a lépést nem lehet megkerülni, semmiféle iparpolitika nem mondhat(na) ennek ellent ...

b) a makroszféra egymásra hatásainak bemutatása széles körűtekintést igényel. Először némi fogalmi tisztázásra van szükség. Megítélésem szerint a makroszféra (az ismert szerkezeti elhatárolás alapja a statisztika gazdasági ágakra vonatkozó jelenlegi besorolása) nálunk olyan ágazati vagy szektorállá felépítményt jelöl, amelyre az államnak (legalábbis a mostani állapotok szerint) majdnem totális a befolyása. Az állam olyan mértékben kapcsolódott és egyelőre kapcsolódik be az irányításba, hogy gyakorlatilag ő maga adja a makroszereplők számára a mozgásteret és a lehetőségeket. Így még nem beszélhetünk a makroszereplők effektív megjelenéséről. A gazdasági szervezetekre gyakorolt szférahatás az előbbiekből eredeztethető.

Ez nem jelenti azt, hogy az államnak nem szabad jelen lennie a makroszférában. A jelenlegi feltételek még az állam döntő szerepét is mutatják. Valamennyire természetes, hogy pl. az MNB, a minisztériumi döntések közverte befolyásolják az egyes nemzetgazdasági ágakat, amelyek hatásait az ÁKM-ben végig is lehet követni. Természetes az is, hogy az átalakulást a kormánynak kell a kezében tartania. Sajnos egyelőre nem feltétlenül a piackonform módszerek uralják a kormány módszereit, ennek a következményei azok a minden nap fellelhető anomáliák a tulajdoni átmenetben, amelyek ellen sokan tiltakoznak különböző fórumokon.

5. Ebből ered a legfontosabb, bár kissé sommásnak mondható kijelentés: bármennyire is szeretnénk, nem tudunk ellentmondásmentes módszert javasolni a transzformációs nehézségekre, ennek társadalmi kihatásait pedig egyelőre rendkívül

nehezen kezeljük (Veress (1992)). Félő, hogy az állam a privatizáció után is – burkoltan, vagy kevésbé burkoltan – irányítója marad az ágazati tevékenységnek, amely így feltehetően nélkülözi a verseny legfontosabb elemeit, tehát a korábbiakhoz hasonlóan rossz gazdasági automatizmusokhoz vezet. A társadalmi bajok orvoslása egyelőre mindenképpen az állam feladata marad, és ennek eleget is kell tennie.

A hipotézisek vizsgálata előtt a konkrét állításokat lefordítom a gazdasági szervezetek idősoraira és összetételére, feltüntettem a befektetett társasági tőkét is, ezek egymásra hatása sokban meghatározza a különböző szervezetek fejlődési irányát, a tőkemozgások jól követhetőek.

Az adatok a Statisztikai Havi Közlemények 1993-as eddig megjelent kiadványaiból származnak (1993/(1 ... 8)/94.old.). Tekintsük át a fentiek alapján: mégis mi várható a gazdasági növekedést illetően, illetve a gazdasági társaságok számának változása tekinthető-e a növekedés egy jó indikátorának, vagy inkább a bennük működtetett tőke mutatja jobban a valóságot?

I. Labilis növekedés vagy növekedési labilitás

A magyar tőkefelhalmozás, avagy ismét késtünk egy évszázadot...

Az eredeti tőkefelhalmozásnak mint tudjuk, legjellemzőbb ismérve az ipar rendkívüli megerősödése, mely a történelemben elsőként Angliában követhető nyomon az 1660-1740 közötti időszakban. Az ipari ágak közül elsősorban a textilmanufaktúrák fejlődnek, majd ezek igénylik az egyszerűbb gépeket. Ezzel párhuzamosan fejlődik a bányászat, a gépek iránti igény vezet a vas majd acélgyártás megerősödésére, ezek segítségével erősödik meg a gépipar. Eközben az építkezéseket az építőipar feltörése fedezi, a nyersanyagbázisa ismét a bányászat, amely így sok munkaerőt igényel. Mivel a bányászat közismerten sok tőkét köt meg "tőkerabló" (ez a tőke itt most elsősorban a munkaerő megvásárlásához szükséges pénztőke), lassú a megtérülése (igaz ebben az időszakban is), így nehezen válhatna tőkefelhalmozóvá.

Elsősorban a tőke forgását tekintem a felhalmozás eszközének, a felhalmozást pedig kiugró értéknövekedési folyamainak értelmezem. Így a felhalmozást mint egy helyre gyűjtést nem értelmezem a folyamat végeredményének, csak részének.

A gazdaság élénkülésének másik mozgatói a kereskedelem és a gyarmatosítás kiaknázása az Egyesült Királyságban, ezeknek jövedelme és a hadsereg megerősítése egészen a napóleoni háborúkig majdnem töretlen fejlődést biztosít, a gazdaság és az állam azonban "jól megvannak" egymással. A mezőgazdaság, ahonnan a munkaerő,

egyben a tőke származik, visszaszorul, miközben a földterületek értéke megnő, s ennek több, mint kétszáz év múlva lesz újra jelentősége.

A tőkefelhalmozódást Adam Smith is taglalja a *Nemzetek gazdagságá*-ban (Smith (1770)), és munkaerő erőszakos vándoroltatását, a sokkoló változást ő is forradalminak tekinti, több tényezőre is vezeti vissza, azonban a munkaerőben látja elsősorban az értéknövekedés megtestesülését. Deane a kiválóan összegző *Közgazdasági gondolatok fejlődésé*-ben (Deane (1978)) Smith gondolatait elemezve a következőkben ragadja meg a lényegét: *"a technikai fejlődés elsősorban nem új gépek vagy új eljárások megjelenését jelenti, hanem a munka szervezetségének és felszereltségének fejlődését a specializáció következtében."* A tőke az a forgótőke (vagy mostanság befektetett működőtőke, Smith korának legfontosabb tőkeösszetevője), amelyet árukba ill. a termelési folyamatba fektetnek be.

A vállalkozásokban megjelenő egyre nagyobb mennyiségű és egyre jobb hatékonysággal dolgozó munkaerő tehát a gazdasági fejlődés első motorja, amelynek további növekedése elsősorban a piaci korlátoktól függ. A tőkefelhalmozás folyamata tehát elsősorban nem a tőkebefektetések méretéhez, hanem a **befektetett munkához** kötődik, a történelmi tapasztalatok alapján. (Lehetett volna akár a XIX. századi német, vagy akár magyar eseménysort említeni, azonban talán az angol a legszerencsésebb példa.)

Mégis, miért nevezhetjük a jelenlegi magyar gazdaságot tőkét még csak felhalmozni akaró gazdaságnak?

A válasz nem is olyan nehéz. Az első tőkefelhalmozási kísérlet talán az 1867 utáni időszak, amikor a feudalizmus jelentősebb visszaszorulásával főleg Pesten és a legnagyobb városokban egyre nagyobb erővel épült ki az ipar, fejlődött a vasút, a gründolási lázzal rengeteg új társaság jelent meg egy, az állam által vezetgetett "vadóc" kapitalizmusban. Ez a folyamat eltartott az 1890-es évek második feléig, amikor is jelentős visszaesés következett be, főleg politikai okok miatt, a háborúra készülést okozott egy erőltetett konjunktúrát, de ez inkább csak a hadiipart érintette.

Az első világháború után a stabilizáció ill. az elszigeteltség csak a harmincas évekre tett lehetővé egy nagyobb növekedést, amelyhez nemzetközi kölcsönök felvétele is járult. Azonban elsősorban nem működő tőke beruházásra került sor, ezt az időszakot nem tekintem tőkefelhalmozási periódusnak.

A II. világháborús pusztítások után hatalmas tőkebevonásra lett volna szükség ahhoz, hogy egyáltalán onnan folytassuk, ahol abbahagytuk, azaz rajta maradjunk az 1945 előtti növekedési íven (Tarján (1993)). Miután a Szovjetunió még forrásokat is kivont a gazdaságból a kártérítési kötelezettségek miatt, természetesen a megalakuló szocialista rendszert a **tőkeszegénység** jellemezte. A gazdasági folyamatok negatív visszacsatolásai ezt az állapotot nem javították lényegesen meg (még 1968 után

sem), általunk ismert okok miatt. A vállalati modellekben és a makroszférában is a 1930-as évek szovjet modelljei jelentek meg, azonban a belső elfojtódás és külső kényszer hiánya miatt ez a struktúra is megmerevedett.

A Rákosi-időszak a "vas és acél országa" megteremtéséért a mezőgazdasági munkásságot áramoltatta az iparba, így **munkakonzentrációt** hozva létre a nehéziparban, amelynek új értéke jelentős tőkét működtetett. Ez az időszak tehát a nehézipar tőkefelhalmozása. Az iparfejlesztés hangsúlya a 60-as évek végére a gépiparra ill. a vegyiparra tevődött át, az elsődlegesen extenzív növekedéshez a még sokáig összehúzódni képes mezőgazdaság adta a munkaerőt. A hetvenes évek olajválságainak tovagyrűző hatásai annyira nem voltak képesek determinálni a gazdaság strukturális átalakulását, hogy akár még csak a tíz évvel azelőtti nyugati elképzelésekhez sem tudott a gazdaság közelebb kerülni. Ennek ellenére voltak tőkeátcsoportosítási kísérletek, pl. a feldolgozóiparba, de kifejezetten hibás elképzelések is, mint pl. a gyapot vagy narancstermelés. Hangsúlyozom, hogy nem ideológiai alapon csúszott el az erőforrás felhasználása, egyszerűen nem volt, persze a rendszer sajátosságai miatt sem, megfelelő a változásokat kikényszerítő erő.

Ekkor érkeztünk el a nyolcvanas évek gmk-s, majd vállalati tanácsos korszakához (ahol persze a hatalmi irányítási funkciókat nehezen lehetett megfelelően szétválasztani), amely már jelzés egy későbbi, előre nem érzékelhető struktúraváltáshoz.

Az 1988-ban elfogadott **Társasági törvény** a következő mérföldkő, ezáltal van lehetőség az igazi kiteljesedésre, hiszen mód nyílik már különböző gazdasági társaságok létrehozására. A kellően váratlan, ám annál gyorsabb rendszerváltás 1991-es, majd 1992-es törvénymódosítása teljessé tette a lehetőségeket. A gazdaság bizonyos értelemben választuk előtt állt 1990-ben:

1.) lehetőség nyílik hatalmas tőkebefektetésekre, és ekkor megpróbálhatjuk az áttérést magasabb növekedésre, vagy

2.) a nagyobb befektetések hiányában nekünk kell tőkét gyűjteni, és ez jelenti a tőke felhalmozásának folyamatát.

3.) Esetleg fennáll a veszély, hogy a gazdasági struktúra csak látszatátalakuláson megy át, de az állam uralkodó szerepe nagyjában változatlan, főleg a versenyhelyzetek ki nem alakulása következtében (Veress (1992)). (Szerintem is van esély ennek kialakulására, azt azonban nem tudom elképzelni, hogy a vállalati megmérettetés keretrendszer ne működtessen egy nagyjából valódi vállalati piacot.)

Az első pont nem azt jelenti, hogy nincs szükség a munkaerő átcsoportosítására, hanem azt, hogy főleg a magas szintű tőkeinjekciók által a munkaerő vándorlása sokkal erősebb, mint egy klasszikus felhalmozásban. A Fenti alternatívák egyike sem lehet önmagában csodatevő, így nyilván egyfajta öszvér

megoldást kaptunk Mint tudjuk, voltak és vannak tőkeberuházások (Kapásiné Búza Mária (1993)), sőt, ezek növekednek is (FIGYELŐ (1993.okt. 31)). Az NGKM adatai szerint a külföldről érkezett közvetlenül működő tőke 5,3 milliárd dollár (Czelnai Eva, FIGYELŐ (1993 aug.12.)). Mégis, a tőkét is jelentő privatizációs bevételek ellenére, *elsősorban a belső munkaerő hatékonyság-növekedéséből eredő nyereségtöbbletre kell alapoznunk a növekedést*, és ez egyet jelent a Smith-i tőkefelhalmozás alapfogalmával. Ez nem jelenti azt, hogy a mostanáig beépült külföldi tőke vagy a hazai felhalmozott javak megjelenése nem befolyásolta szignifikánsan az új érték előállítását (a külföldi tőke tulajdoni hányada 16-17%), itt azonban a munkaerő meghatározóbb tényezőként értékelhető. Nem kell indokolni, hogy jelenleg még mindig összehúzó a gazdaság, ill. a gazdasági szervezetek megfelelő tőke mutatója nem mutat meredek növekedést, amely egyik alapvető feltétele a növekedésnek egy strukturális problémákkal küszködő gazdaságban.

Igaz-e, hogy tényleg késtünk évszázadokat?

Nem feltétlenül. Gondolnunk kell ekkor a gazdaság megújulási folyamataira, melyeket mindig egyfajta tőkefelhalmozás kell, hogy bevezessen, mert különben azok menthetetlenül be-, majd kifulladásra mennek. Mivel nincsenek tőketartalékok, belső egyensúlyzavarok, ezzel együtt belső, illetve külső eladósodás fenyeget. Késedelem – nem tudom évszázados-e – elsősorban a gondolkodásmódunkban mutatkozik. A tradíció által még nem ivódott belénk nagyon sok minden, amellyel az "imádott" nyugati kultúrát magunkba szívhatnánk. Messze vezetne, ha most elemzéseinkbe bocsátkoznánk a magyar kultúra fejlődési irányait illetően. Mégis, néhány rövid, kissé szubjektív megjegyzést szeretnék azért tenni.

1. Az, hogy mi valamennyire a kulturális tradíció miatt az európai világrendszerbe tartozunk, ténykérdés. Más problémakör az, hogy milyen messze állunk jelenleg a fő fejlődési irányoktól, amelyeket a vezető tőkés országok képviselnek. Kérdés, kell-e nekünk követnünk ezeket a fejlődési irányokat? Ha követjük, meg tudunk-e őrizni valamit saját arculatunkból? Ha nem tudjuk követni a legfejlettebbeket, akkor milyen alternatívák kínálóznak, mik lesznek a kapcsolódási pontok a közvetlen és tágabb környezetünkhöz? Ha nem engedik meg, hogy közeledjünk a legfejlettebbekhez, akkor a regionális megoldások merre vezetnek? Az persze egyértelmű, hogy hermetikusan nem lehetünk elzárva a legfejlettebb világtól, és éppen a tőkemozgások miatt, döntően fontosak vagyunk nekik.

2. Másik kérdésem, hogy a szükséges gondolkodásmód kialakulása a társadalomban valaki, vagy valakik által akaratilag befolyásolható-e? Ha igen, a

megfelelő döntéshozók mennyiben hozzák a saját döntéseiket? Egyáltalán kinek a döntéseit hozzák?

3. Konkrétan megfogalmazva az előbbieket: lehetőségünk van-e saját erőnkől bekerülni az Európai Közösségbe, vagy ezt igen lassan, nagy küzdelem ellenére sem engedik meg nekünk? Ezen csatlakozás jelentené a kulcsot többé-kevésbé a világpiachoz is.

A fenti megjegyzéseimet végig lehet gondolni, a fenti problémák széleskörűen ismertek. Egyelőre véleményem szerint eléggé szükségszerűen bekapcsolódunk majd az európai gazdasági rendszerbe, azonban szerepünk, mint ahogyan a kapcsolatunk velük eddig is alakult, alárendelt marad, amely jellegesen az idő sem változtat majd. Ez természetes is, mivel maga a nép, a gazdasági működési egység (az ország) kicsi. Azonban az alárendeltség nem feltétlenül jelent elnyomást vagy kihasználtságot. Ennek elkerülése lehet a legnagyobb feladatunk.

A gazdasági szervezetek szerepe a tőkefelhalmozásban

A munkaerő először atomizáltan, majd nyilvánvalóan elsősorban szervezeti egységek keretében jelenik meg a gazdaságban. *A felhalmozás tehát, mint amely által az új érték megjelenik, nem képzelhető el előbb (míg a piac engedi) a szervezetek számának növekedésével, majd (a piaci telítettség elérése után) a szervezetek vagyonának gyors változásával, amely azok szervezeti formáit szorosan érinti. Ennek alapján az alapítások és megszűnések száma nő, ha folytatódik a felhalmozás, állandósul, ha a folyamat megáll, és csökken, ha a felhalmozás visszaszorul. Voltaképpen ez dolgozatom alaptétele.*

A tétel bizonyítását a statisztika eszközeivel végzem el. Kiindulópontként a gazdasági szervezetek számának gazdálkodási ágak szerinti idősorait elemzem. Ez képezi egyben a mikroszféra vizsgálatának alapját is. Az idősorok közül a legrészletesebben a jogi személyiségű gazdasági szervezeteket vizsgálom. Ezek tőke- és forgalommutatóik ill. a foglalkoztatottak száma miatt a legnagyobb hangsúlyal bírnak a mikroszereplők között. Az eltelt három év több fejlődési szakaszra bontható. Véleményem szerint érdemes az időrendet tartani, hiszen abban mindenféle fejlődési tendencia jót megragadható. Ebben szemlélődve igen érdekes a jogi személyiségű gazdasági szervezetek összetételének változása is, az eltérő gazdaságpolitikai időszakok más megjelenési formákat kényszerítenek ki a mikropiaci szereplőkből.

Másodsorban gazdasági ágak szerint veszem szemügyre a gazdasági szervezeteket, és utalok a megfelelő makroproblémákra is. Előljáróban megjegyzem: a gazdaság fő strukturális hibái rendkívül hamar szembetűnnek, miként az is, hogy a

"kora-kapitalista" időszak ellenére a piaci szereplők relatíve gyorsan reagálnak a beérkező nyugati hatásokra, és megfigyelhetők a jelen determináltságának viszonylag szűk mozgásteret adó körülményei is.

A tőketartalom bekapcsolása az összehasonlításokba pontosan bizonyíthatja a strukturális átrendeződéseket, vagy éppen megkérdőjelezi azokat. Így mindenképpen szükségesnek tartom a befektetett tőke bemutatását mind a szervezeti, mind az ágazati struktúrában.

Végül az eredmények kiterjesztésével szeretném majd néhány lényegesebb jövőbeli problémára felhívni a figyelmet. A problémafelvetésekben nem törekedhetek a teljességre, mivel azok egyre inkább egy minden oldalról összekötözött hálóra kezdenek hasonlítani, amelyet tetszőleges csomójánál fogva meg lehet mozdítani és be lehet mutatni, olyan erők egyelőre a gazdaság belső (de a mikro- és makroszféra között közlekedő), tovagyűrűző hatásai. A "sommás kijelentések néha sántítanak" (Kopányi (1991)), mégis talán sikerül bemutatnom gondolatmenetemet.

II. A számok egyszerűsége: ilyen az Élet is?

Szervezetek a különböző gazdálkodási ágakban

A KSH Havi Statisztikai Közleményei hat nagyobb és összesen tizenkét kisebb kategóriát különítenek el a megfigyelések közlésekor. Ezek vizsgálata előtt két rövid megjegyzést szeretnék tenni.

a) A vállalatok és háztartások legnagyobb része természetesen nem dolgozta még fel az átalakulás okozta új lehetőségeket és korlátokat. A kapitalista világ mellett az elmúlt negyven évben ugyan nem "elértünk", de a szocializmus paternalista hagyatéka egyelőre mély nyomokat, beidegződéseket hagyott. Szerintem a gazdasági működés sikerességét sajnálatosan továbbra is az informális kapcsolatok határozzák meg, a mikroszféra nehezen tud szabadulni ettől. Ellenvetés lehet, hogy az állam jelenleg éppen a gazdaság formális működési kereteit teremti meg, és a formális érintkezési csatornák (főleg az egyre jobban jelenlévő Nyugat miatt) nehezebben kerülhetők ki. Olyannyira, hogy ennek kényszerítő hatása alatt a kialakuló új vállalatvezetői réteg már az új gazdaságirányítási elképzeléseket követi. Azt hiszem, ez most inkább még célként áll előttünk. A jelen és a múlt tapasztalatai szerint is egy kis méretű gazdaságban a formális keretek csak az abszolút felszínen működnek. Erre jó példa Ausztria meó megújuló szövevényes gazdasági-politikai botrányaival ("Ahol kevesen vannak, ott az emberek jobban ismerik egymást"). Az összes magyar gazdasági mutatót ennek függvényében kell szemlélni.

b) A jelenlegi szervezeti átalakulási folyamatokat 1990 után a vagyonpolitikai irányelvek ellenére döntően az állam által, tehát inkább fölülről vezérelt privatizáció (azon keresztül az ÁVÜ, majd az ÁV Rt.) határozta és határozza meg. (A spontán- és önprivatizáció csak hullámokban erősödik föl). Ezt módosítják a zöldmezős beruházásokkal megjelent modernebb) technológiával és profibb) menzszmenttel rendelkező szervezetek, ezek nem szerepelnek elkülönítve a statisztikai kimutatásban, de gazdasági súlyuk még inkább csak példaértékű.

A külföldiek magyarországi befektetéseit is megemlítem a fejezet végén, mivel a befektetett tőkeállomány ágazati bontása bemutatja, milyen iparág lehet talán sikeres a jövőben is, milyen a külföldi iparági szemlélet (lehet, hogy van mit tanulni?). Másrészt érdekes, hogy mely országok a legjelentősebb magyarországi befektetők, és az ottani cégeknek mik a befektetési indítékaik. Emellett jelenik meg a külföldi érdekltségű tőke mennyisége, amely kiemeli a tőkével ellátott vagy tőkét nélkülöző gazdasági ágakat, ezekben követhetjük nyomon a Nyugat elképzeléseit jövőbeni fejlődésünkről.

A gazdálkodási formák szerinti vizsgálat

A jogi személyiségű gazdasági szervezetekről

A legteljesebb időszorral a jogi személyiségű gazdasági szervezetekről rendelkezem. (Forrás: FIGYELŐ/Monitor melléklet (KSH); Statisztikai Közlemények /1993 11...8 (KSH))

A vizsgálat első lépése a jogi személyiségű gazdasági szervezetek abszolút mennyiségére vonatkozik. Az 1989-1990-es abszolút számokat felesleges külön kiemelni, ezek elsősorban csak átlagukban érdekesek, mivel a jelenlegi helyzetre ható valódi tendenciák így is kiviláglanak.

Látható, hogy 1989-ben a tizenkét hónap alatt 10.811-ről mindössze 15235-re nőtt számuk, amely ugyan 40,9%-os növekedés, a mennyiség abszolútuma azonban kevésbé meghatározó, sokkal inkább az, hogy elindult a rendszer megváltozása, és később valószínűleg kiugróbb változás is be fog következni.

Az 1990-es növekedés mellett már nem mehetünk el ilyen egyszerűen: a 93%-os ráta és az 1990 december végi 29.470 jogi személyiségű gazdasági szervezet a gazdasági tevékenység élénkülését jelzi.

Ebben az évben 14.867 alapítást és csupán 633 megszűnést jegyeztek fel, ami 14.235-tel több céget jelent, az újonnan alapítottak száma 13.491. Nem szabad elfelejteni, hogy ebben az évben teljesedett ki a kereskedelem, annak decentralizációjával és a külkereskedelmi jogok kiszélesítésével. Ezenkívül ekkor indult

el az előprivatizáció; amely társasági alakulásokat hozott, ill. a gazdasági nyitással, a forint konvertibilitásának reményében a vállalkozási kedv megnőtt. Mindeniben erősödött még a bizalom a gazdaság iránt. Ez ugrásszerű belső áruforgalom-növekedést előidézett ugyan, azonban rövid távon legfeljebb a magánvagyon növekedését vonta maga után, kevesebbet tőkét forgattak vissza a vállalkozásokba. Nagy adótól megmenekülő nyereségre lehetett szert tenni a "zavarosban halászás"-sal. Nem szabad megfeledkezni pl. az állami vállalatok vezetőinek egy jelentős részéről, akik a volt gmk vagy vgmk vagyont, ill. alkalmazható jobb technológiát magán kft-kbe mentettek ki. És teheték ezt a törvény kiskapuival, vagy éppen illegálisan.

Az alapítási kedv 1991-re megnőtt, ekkor már az egész évben 23.286-tal több szervezet jött létre, a szervezetek száma 52.756-ra nőtt (újonnan 22.110-et alapítottak). Valamennyire ez a növekedés még természetesnek mondható, hiszen a makroszféra 1992-ig kifejezetten kedvezően hatott a mikroszférára annak minden nehézsége ellenére, és a nagyobb élénkülés az üzleti élet szokásainak megfelelően az első és a negyedik negyedévhez kötődik.

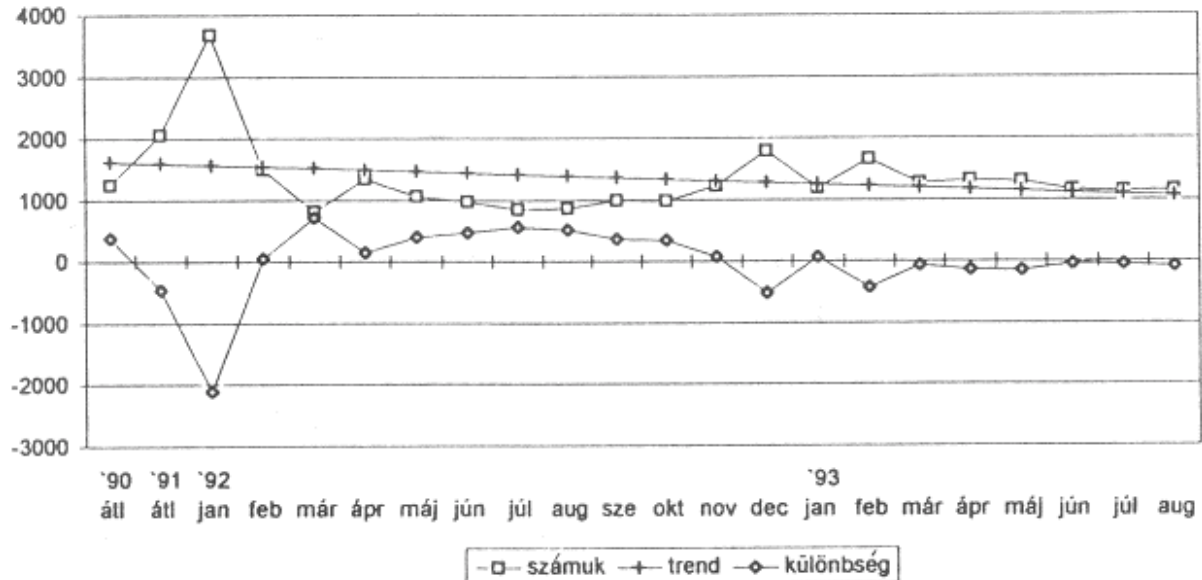
A részletesebb elemzés az 1992-es évre vonatkozik. Ez az év tekinthető még talán a legsikeresebbnek, a GDP folyamatos, egyre nagyobb ütemű csökkenése ellenére, az ország külföldi megítélése ekkor volt a legjobb az 1990-93-as időszakban. Ezúttal összetételükben is elemzem a jogi személyiségű gazdasági társaságokat, növekedési és csökkenési trendeket is meghatározok.

Az 1993-es év változást hoz a gazdasági társaságok számának növekedésében. A növekedés jelentősen lassul, már csak 16.630-cal több szervezet jön létre az előző évi 23.286-tal szemben, azaz 1991-hez képest 28,53%-al kisebb a bővülés, ám 1992 december végén már 69386 szervezet működik, amely a gazdaság szervezeti átalakítása szempontjából jelentős előrelépés magát a gazdasági modellváltás folyamatát tekintve (új cég 16.051).

Megállapításaimmal ellentétben Féli Józsefné az 1993-es adatokból azt a következtetést vonja le a *Gazdasági szervezetek számának alakulása* című munkájában (Féli Józsefné(1993)), hogy a cégalapítási kedv 1992-ben sem lanyhult; ugyanaz a dinamizmus jellemző erre az időszakra is, mint 1990-1991-re. Némiképp kérdéses, hogy precíz elemzésében az általam felvázolt folyamatokat miért értelmezi másként. Azzal a megállapításával azonban kétségkívül egyet kell érteni, hogy a leglassabban a költségvetési és társadalombiztosítási szervezetek száma nőtt, ez azonban véleményem szerint valamennyire természetes is. (Később részletesebben említem meg majd az előbbi szervezetek helyzetét.)

A havi bontásból kiderül, hogy a cégalapítás januárban még 1991 decemberét idézi, januárban azonban a keretfeltételek megváltoztak (pl. háromkulcsos áfa bevezetése, hitelfeltételek romlása, adókedvezmények részleges megszűnése), és az

egész folyamat a lecsökkent nyereségvárakozások miatt visszaesik: ekkor már valószínűleg biztosabbra akarnak menni az alapítók, és egy majdnem stagnáló idősort kapunk, amely csak novemberben és decemberben mutat nagyobb emelkedést. Eközben a megszünések áprilisban, majd július-augusztusban tetőznek, tehát az újonnan alapítások már nem lineáris trendet idéznek.

1. ábra: Új alapítású jogi személyiségű gazdasági szervezetek (1990-1993).*

Az összetétel vizsgálatakor több nagyobb tendenciát is ki lehet emelni, nagy vonalakban, majd részletezve is:

1. Az összetételben hét főcsoportot vizsgálva az egyesülések, kft.-k, rt.-k, vízgazdálkodási társulatok, szövetkezetek száma nő, ezen belül a mezőgazdaságiaké csökken.

2. Az állami vállalatok, közös vállalatok száma, aránya csökken.

3. Az 1. pontban felsorolt formák növekedései különbözőek. A legnagyobb mértékű a változás az rt.-knél, míg az egyesülések száma csak az időszak eleji és időszak végi adatokat figyelembe véve nő, azonban a növekedés olyan kicsi, ill. van az idősorban csökkenő periódus is (július–szeptember), hogy itt folyamatszerűen inkább stagnálásról lehet beszélni.

* Az 1. és a 2. ábrában az 1990-es átlagértékek csak tájékoztató jellegűek.

Részletezve:

1. a legnagyobb arányban a jogi személyiségű gazdasági szervezetek között a kft.-k vannak jelen, és részarányuk az idő előrehaladtával nő, még hozzá egyre nagyobb mértékben (1992. január: 79,5%, június: 81,3%, december: 84,9%).

2. A közös vállalatok aránya a legkisebb, és gyorsulón csökkenő tendenciát mutat (1992. január: 0,31%, június: 0,37%, december: 0,33%)i

3. A szövetkezetek száma ugyan lassan nő, arányuk azonban lassulón csökken (1992 január: 12,5%, június: 11,7% ,december: 11,1%).

4. Az állami vállalatok száma lassulón csökken, arányuk valamivel gyorsabban (1992 január: 3,9%, június: 3,2%, december: 3,5%).

5. Az egyesületek száma majdnem változatlan, a növekedés nagyon lassú, a szervezeti formák között már egyre inkább visszaszorulnak az egyesületek (1992 január: 0,4%, június: 0,37%, december: 0,34%).

A fentiek közül Féli Józsefné is megemlíti a kft.-t mint legnépszerűbb vállalkozási formát (az 1992-ben alakult cégek 91,4%-a kft). Kiemeli, hogy a megalakult kft-k 86,4%-a legfeljebb 20 főt foglalkoztatott. Felhívja a figyelmet az ebben a gazdálkodási formában megfigyelhető magas fluktuációra, amely szerint 1992ben 433 kft szűnt meg, ezek 13,2%-a 50 főnél többet foglalkoztatott. Természetesen a csődöt jelentett szervezetek közül is a kft volt a legtöbb, bár itt már az ezekben a szervezetekben foglalkoztatottak számát tekintve a kft visszaszorul, és a közepes nagyságú, 51-300 főt foglalkoztató szövetkezetek veszik át a vezető szerepet.

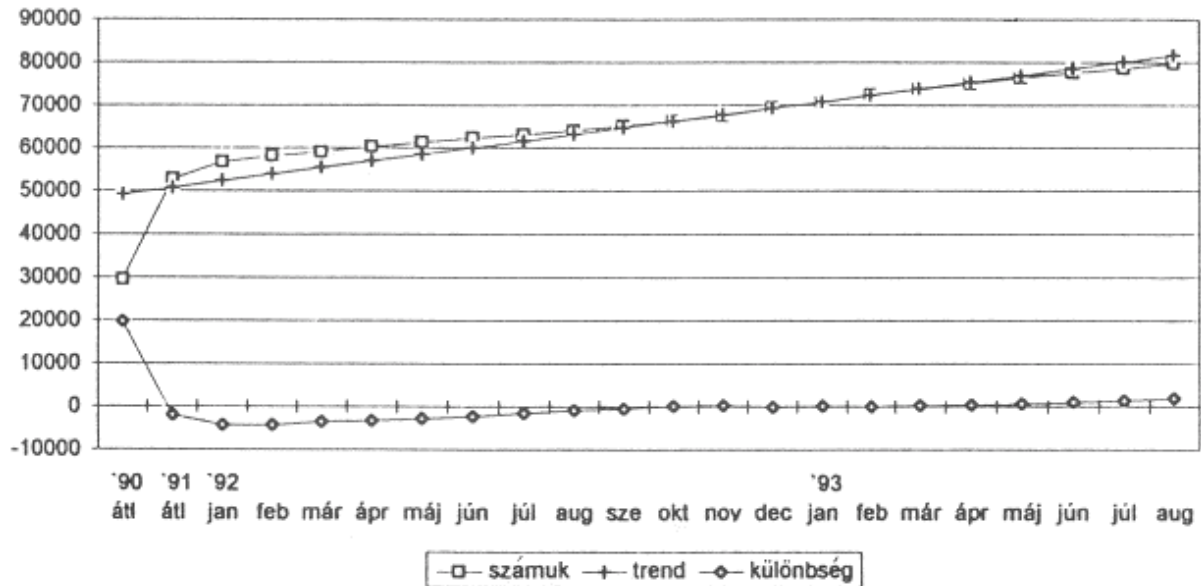
Érdemes megemlíteni, hogy az 1992-ben alakult jogi személyiségű gazdasági szervezeteknek mindössze 3,7%-a rt., viszont 4,3%-a szövetkezet.

Ezenkívül lineáris trenddel közelítettem az 1992-1993 augusztusi alapításokat ill. két némileg különböző eljárással a cégek számát ezen időszakban. Ezek alapján két megállapítást lehet tenni:

1. A jogi személyiségű gazdasági szervezetek száma 1992-től egyenesen de lassan növekvő tendenciát mutat, mely egyenes meredeksége a legutóbbi időt (1993 májustól) tekintve kissé csökken, tehát az általam vázolt enyhe "elhajlás" itt megmutatkozik.

2. Az újonnan alapított ilyen szervezeteket tekintve már korántsem ennyire egyértelműen jó a lineáris trend közelítése az egész vizsgált időszakot tekintve, azonban a vállalkozásalapítások száma 1993-ra valamelyest stabilizálódik, és a trend a legutóbbi időszak értékeit már jól közelíti. (A trend és az eredeti statisztika különbsége meredeken tart a nullához.) Ebből a grafikonból (2'. ábra) nyer igazából bizonyítást az az

állítás, hogy a fenti szervezetek számának fejlődési dinamikája visszaesett, majd egy rövid lendület után lassulásban stabilizálódott.

2. ábra: Jogi személyiségű gazdasági szervezetek számának alakulása (1992-1993).

Területi bontásban megfigyelhető, hogy a legtöbb szervezet természetesen budapesti illetőségű, legalábbis ide lett bejegyezve. Az arányok azonban meglehetősen eltérők. A kft.-k 45%-a, az rt.-k 49%-a működik itt, a szövetkezeteknek is közel 34%-a, csak a vízgazdálkodási társulatok és a mezőgazdasági szervezetek vannak jelen kisebb mértékben, érthetően. Sommásan ki lehet jelteni azt, ami eddig is várható volt: Magyarország Budapestre koncentráltasága még a lakosságénál is erősebb a gazdasági tevékenységet tekintve. Az is valamennyire "papírforma"-szerű, hogy a legfejlettebb megyékben alakult a legtöbb szervezet, némi előnyököt átörökítve ezzel a korábbi rendszerből. A különböző megyékben működő szervezetek produktivitását nehéz lenne adatok hiányában összevetni. Annyi azonban a rendelkezésre álló táblákból is látszik, hogy a legnagyobb mozgás Pest és Bács-Kiskun megyékben van, itt az alapítások száma kiemelkedik. Az újonnan alapításban Pest megye már magára marad, a megszűnésekben Veszprém vezet.

A különböző társasági formákba befektetett tőke megoszlása kissé árnyalhatja az előbbieken kialakított képet. Ez az amiről kielégítő adatok nem állnak rendelkezésre. Ennek az a nyilvánvaló oka, hogy az egyes cégek a megfelelő területi cégbíróságon lettek bejegyezve, és a cégbúbságok közötti, és a külvilág felé irányuló információk mozgása még nem megoldott. A KSH, illetve a minisztériumok is elsősorban a vegyes tulajdonú szervezeteket, azon belül a közös vállalatokat Egyelik. Ezek tőke mutatóival később foglalkozom.

A gazdasági társaságokba befektetett tőke szervezeti formánkénti megoszlásáról el lehet azért néhány gondolatot mondani.

Azokban a társaságokban, ahol nem történt tőkebevonás, az átalakulásba leginkább az addig felhalmozott eszközök és források kerültek bele, ennek következményeként természetesen az eddigi adóssághányad is. Másrészt tudjuk, hogy a vállalkozói szféra hitelfelvételei most már lassan három éve stagnálnak, így a többség a nagyok közül sem gondolhat növekedésre. A Leginkább felfutott kereskedelmi tevékenység, ahova viszonylag kis mennyiségű tőke áramlott, a legtöbb tőkét a feldolgozóipar birtokolja, azonban ezek legnagyobb része befektett eszköz. Mivel a pontos adatok közlésére nincs mód, további elemzést majd csak azok tanulmányozásával szeretnék tenni.

A jogi személyiség nélküli gazdasági szervezetekről, nem nyereségérdekeltségű szervezetekről

Ezen kategóriában három szervezetet szeretnék kiemelni: az egyéni vállalkozásokat, a betéti társaságokat (az összes 1992-ben alakult ilyen szervezet 58,4%-a), ill. a nem ide csoportosítandó, egyéb nem nyereségérdekeltségű szervezeteket.

Az egyéni vállalkozói formát nagyon sokan választották 1992-ben (azóta van róla kimutatás), vélhetően a megélhetés egy biztosabb formáját keresve. Az 1992-es év végéhez tartozó 606.307 vállalkozó száma 1993 júliusra 10,7%-kal 671.398-ra nőtt. Érdekes az is, hogy mivel foglalkoznak az egyéni vállalkozók. A KSH Statisztikai Havi közleményeiben megjelentek szerint 1992-ben átlagosan 37,3%-uk szellemi szabadfoglalkozású, 39%-uk kisiparos, 33% kiskereskedő, ill. 0,7%-uk a mezőgazdaságban dolgozik önállóan. El lehet gondolkodni rajta, hogy ha a gazdaság tovább zsugorodik, közeledve a káosz felé, ezen vállalkozók jó része is potenciális munkanélkülivé válik. A kérdés persze ott merül fel, hogy mi kerül többre az államnak: a kisvállalkozói elkozmetikázott adótól elesni, vagy a szabályozás béklyóitól mozdulni nem tudó vállalkozónak fizetni a munkanélküli segélyt?

Az első variáció a költségvetés kiadásait nem növeli, de egy kalkulált jövedelemfől esik el az állam, amely így a költségvetés kiadási oldalán nem tud kiadásokat ellentételezni, tehát ez a megoldás költségvetési hiányt indukál.

A második variáció is dupla ráfizetés: a munkanélküli segély fizetése mellett (egy kiadás) van egy másik veszteség is, az el nem végzett "munka" opportunity costja (még egy kiadás).

Nyilvánvalóan észre kellene venni a kormány részéről, hogy a nagyobb adójövedelmek reményében először az adókat kellene pl. átlagosan 30%-al csökkenteni, majd ezek után az adóbehajtó apparátust olyan eszközökkel ellátni, hogy

képes legyen az adót be is hajtani. Fontos még itt az adóbevallások egyszerűsítése olyan értelemben, hogy egy tetszőleges, pénz- vagy árumozgást maga után vonó tevékenység adóztatott vagy sem. Magyarán: a még jelenlevő szubjektív elemeket ki kell küszöbölni az adóbevallások elbírálásából, a lehető legnagyobb mértékben. Ezenkívül egy szigorúbb büntetőjogi szabályozás is döntő fontosságú, s az adótörvényhez is hozzá kell majd nyúlni még.

Féli Józsefné jogosan emeli ki, hogy a közkereseti társaságok formája egyre nagyobb népszerűségnek örvend, számuk 1992-ben több, mint a 2,5-szörösére emelkedett, de az arányuk még így sem nevezhető jelentősnek (1,7%). Nagyobb a részarányuk a lakásépítő közösségeknek (12,7%), és fontos megemlíteni, hogy a gmk-k száma jelentősen csökkent 1991-hez viszonyítva, azonban még 1992 végén is 24,9%-át teszik ki a nem jogi személyiségű gazdasági szervezeteknek.

A betéti társaságok lesznek az elkövetkező időszak kevés tőkével rendelkezőinek legkedveltebb befektetési formája, főleg a viszonylag kedvező adózás miatt. 1992-ben számuk az előző évhez képest majdnem megduplázódott, és 1993-ban a dinamikus növekedés folytatódott.

Megemlítem még az egyéb, nem nyereségérdekeltségű társadalmi szervezeteket (non-profit szervezetek). Számuk 26,6%-al volt több, mint 1991-ben. Ide tartoznak a különböző vallási szervezetek, baráti társaságok, alapítványok, egyesületek. 1993-ban ez a növekedési ütem, amely tavaly jellemezte ezt az aggregátumot, jelentősen lecsökkent, augusztusig 12,5%-os volt, de csökkenő tendenciát mutatott.

Féli Józsefné megemlíti a szektorral kapcsolatban, hogy az ugyancsak ide tartozó külföldi cégek hazai érdekeltségeinek száma is nőtt, bár a szektornövekedést csak némileg meghaladó 26,6%-al.

Szervezetek a népgazdasági ágakban

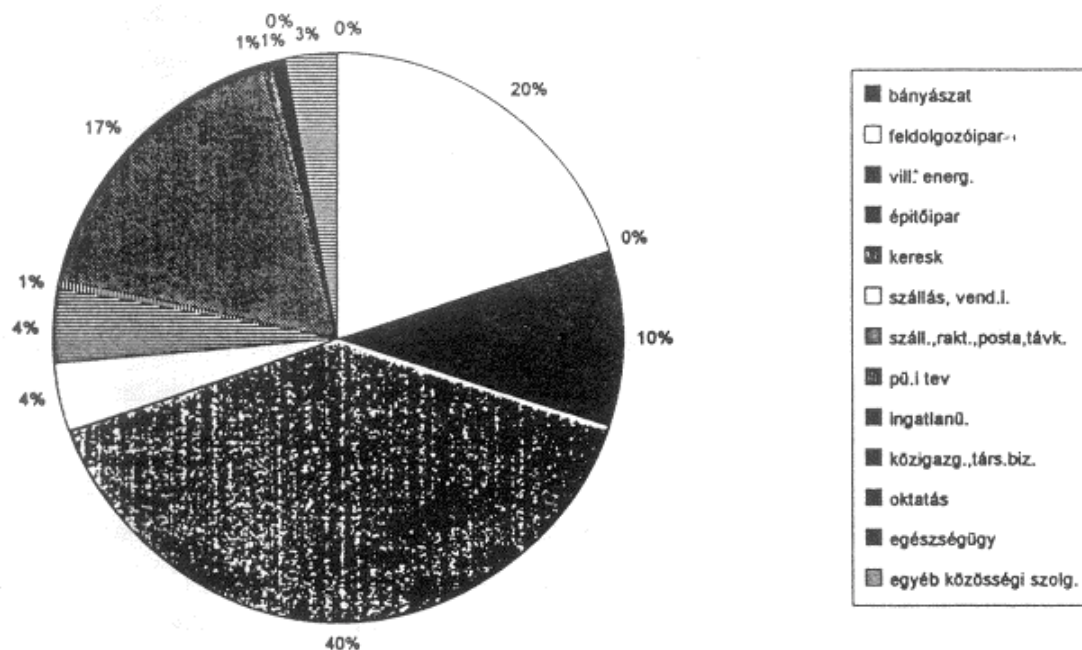
Itt röviden bemutatom, hogy a jogi személyiségű gazdasági szervezetek a népgazdaság mely ágaiban és milyen intenzitással vesznek részt. Emellett összehasonlítást teszek röviden az 1992-1993-as változások bemutatására.

A KSH Statisztikai Havi Közleményeiben a vállalatok, a kft.-k, az rt.-k, ill. a szövetkezetek szerepelnek kiemelt kategóriaként. A tábla bontásában jól kiemelhetők mind az abszolút, mind az összehasonlító adatok.

Vállalkozási formák szerint tekintve a táblát, a vállalatok legnagyobb arányban a feldolgozóiparban képviseltetik magukat 1992-ben (35,8%), ez az arány 1993 elejére némileg visszaszorul 34,9%-ra, miközben a vállalatok száma 23%-al csökken. A kereskedelemben 15%uk, az ingatlanok terén 13,96%uk tevékenykedik.

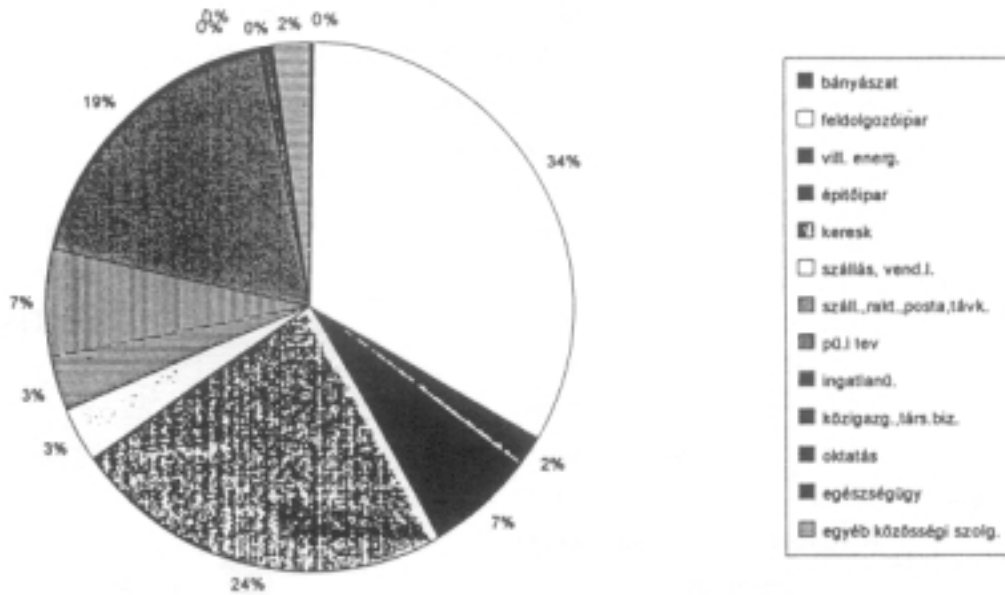
MŰHELY

A kft-k mennyiségileg ebben a bontásban is meghatározóak, 38,3%-uk foglalkozik kereskedelemmel, 19,4%-uk dolgozik a feldolgozóiparban, 16,9% -a a kft.-knek ingatlanügyletekkel, bérbeadással foglalkozik. 1993-ban ezek a tendenciák erősödtek, már 38,5% foglalkozik kereskedelemmel, 1992-höz képest 17,9%-kal több, a feldolgozóiparban 16,4%-kal több kft.-t találunk, míg 15%-os a számaránynövekedés az ingatlannál. A kft.-k szervezeti formában mégis leginkább a szálláshely szolgáltatás, vendéglátás ágat uralják, ahol a tevékenykedő cégek 94,8%-a kft. Legkevésbé a pénzügyi tevékenységekben vannak otthon, itt a részvételi arány mindössze 45,9%, egyébként minden más nemzetgazdasági ágban 50% fölött van.

3. ábra: Korlátolt felelősségű társaságok ágazonkénti megoszlása (1992-1993).

Az rt.-k 31,8%-a a feldolgozóiparban, de 24,3%-a a kereskedelemben; 18,6%-a az ingatlanpiacon tevékenykedik. Ezek a számarányok 1993 első felévére 32,1%, 22,6%, 17,8%, míg az rt.-k száma 23,9%-al nőtt. Az rt.-k szervezeti szempontból leginkább a pénzügyi tevékenységben (17,98%), ill. a villamosenergia-iparban (17,85%) jelentősek, a legkisebb arányban az oktatásban vesznek részt.

4. ábra: Részvénytársaságok ágazatonkénti megoszlása (1992-1993).

A szervezetek közül a legtöbb az ingatlanpiacon tevékenykedik (26,9%), fontos még a mezőgazdaság (21,19%), a feldolgozóipar (19,22%), az építőipar(16,06%).A 1993 első félévi tendenciák: 26,1%, 23,7%, 18,6%, 15,25%. Megfigyelhető tehát a szervezeti forma bizonyos térvesztése, ezt igazolja a mindössze 5,2%-os növekedése a működő szervezeteknek. Nyilván még mindig a mezőgazdaságban és a halászatban a legmeghatározóbbak (44,35%) , viszont villamosenergia-, víz-, és gázellátásban egyáltalán nem vesznek részt.

Érdeemes még megemlíteni, hogy a legtöbb cég 1993-ban a kereskedelemben, javítási, karbantartási szolgáltatásokban vesz részt (34.35%), ezt követi a feldolgozóipar (19,65%), majd az ingatlanpiac (18,07%). Mindössze két jogi szervezet működik a társadalombiztosításban, már 188 a bányászatban (1992-ben 90!).

Vegyes- vagy külföldi tulajdonú szervezetek

Az adatállomány, amely itt feldolgozásra kerül, a Világgazdasági Kutatóintézet összeállítására, a KSH, az MNB és az NGKM adataira támaszkodik. Nem célom a teljes külföldi befektetett tőke bemutatása, hanem a szervezetek formáira támaszkodva csak az általam legfontosabbnak tartott részeket emelem ki, elsősorban 1993-ra vonatkoztatva, gondolva a levonandó konklúzió esetleges közvetlen összefüggéseire is.

Bevezetésként meg kell említeni, hogy Magyarország nemzetközi megítélése 1993-ban is kedvező, az alábbi fő szempontok alapján: politikai stabilitás, a piaci intézményrendszer erősödése, a külgazdasági diplomáciában elért eredmények, a

magánvállalkozások számának növekedése, a forint stabilitása, a külföldiek számára biztosított *de facto* konvertibilitás, jól képzett és relatíve még olcsó humán erőforrások.

Meskó Anna is feldolgozza a külföldi érdekeltségű vállalkozásokat, és az 1989-1991-es tapasztalatok alapján a következő megállapításokat teszi:

1. A vegyesvállalatok gazdasági hatását elemezve nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a külföldi tőke 84%-a a 100 millió Ft feletti alapítói vagyonú szervezetekben található.

2. Ingadozóan alakult a tőkebefektetések nagysága: 1989-ben 23,2 millió Ft/fő, 1990-ben 16,4 millió Ft/fő, 1991-ben 23,6 millió Ft-fő.

3. 1991 végén a külföldi érdekeltségű cégek alapítói vagyona az összes vállalati vagyon 20%-át tette ki. A mérlegbeszámolót benyújtó gazdálkodó szervezetek alapítói vagyona 19%-al, a vegyesvállalkozásoké 74%-al nőtt év alatt.

4. A külföldi érdekeltségű vállalkozások vagyonarányos nyeresége a 100 millió Ft alapítói vagyonúakat tekintve kisebb a magyarokénál, vagyonarányos eredményük is kisebb (20% - 17%).

1992-ben 1.531 külföldi tulajdonú gazdasági társaságot jegyeztek be, 1993 I. félévében 957-et. Jelenleg ez a külföldi befektetési forma látszik megerősödni a vegyesvállalattal szemben.

Ágazati bontásban figyelhetjük meg a befektetési struktúrát. A több külföldi befektetések az egyes nemzetgazdasági ágakban a következőképpen alakultak:

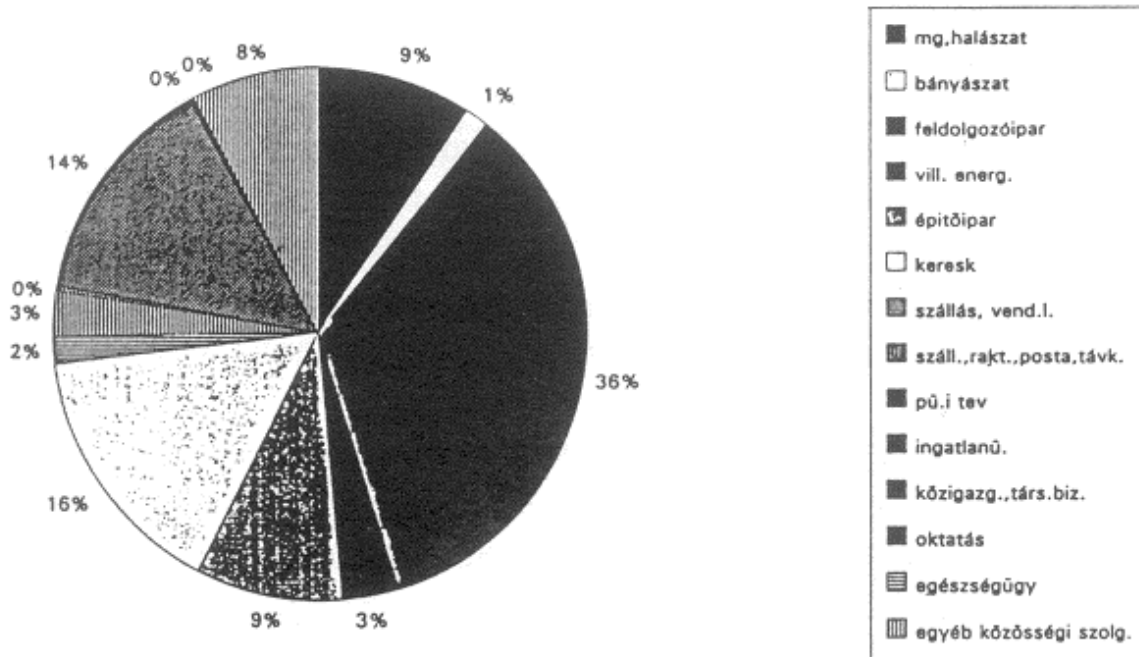
1. A kereskedelem a legfontosabb terület a cégalapítás szempontjából (a vegyes tulajdonú cégek 52,76%-át itt gründolták), ám az alapítói vagyon csak a harmadik legnagyobb ebben a szektorban (az összes befektett külföldi vagyon 16,88%-a).

2. A feldolgozóiparban már jóval kevesebb a közös tulajdonú vállalat (14,4%), azonban az ide fektetett tőke a legnagyobb: az összes alapítói vagyon 39,9%-a. Ez szerkezetileg a gépipar, vegyipar, élelmiszeripar között oszlik meg dominánsan: a gépipar 12,23%-ot, a 6,7%-ot, az élelmiszeripar 11,67%-ot szakít ki a közös szeletből.

3. A pénzügyi befektetések, amelyek elsősorban bankokat, banksoportokat működtetnek Magyarországon (főleg hazai apparátussal), a befektetések 31,01%-át adják.

4. Alapvetően az a vélemény fogalmazódik meg bennem, hogy a külföldi befektetések ágazati struktúrája hasonlít a hazai szervezetek gazdasági ágak szerinti csoportosításához, hiszen a magyar és a külföldi egyaránt fel tudja mérni az adott politikai-gazdasági történetet (természetesen a költség minimalizálásé a vezető szerep, tehát a külföldi befektető nem akar egy adott költség szintet meghaladni), a külföldi befektető is az ágazati struktúra "lyukait" keresi, vagy piacot akar telíteni.

Emellett meg kell vizsgálni azt is, hogy milyen befektetett tőke jelent meg 1992-ben ágazati bontásban és létszám-kategóriák szerint a vegyes és teljesen külföldi tulajdonú szervezetekben.

5. ábra: Közös vállalatok ágazatonkénti megoszlása (1992-1993).

A következőkben először a vegyesvállalatokról lesz szó. Igen érdekes, hogy számuk 1992-ben erősen csökkent, 1993 első felében összességében számuk megfeleződött.

A KSH adatait elemezve kiviláglik, hogy a vállalatok közötti tőkebefektetések tagnagyobb része a feldolgozóiparba esett, itt a legmagasabb a külföldi érdekltség is. Az ezt követő gazdasági ág a pénzügyi tevékenységek, ill. még a kereskedelem emelhető ki. Ezek után a többi nemzetgazdasági ágban eloszlanak a befektetések. Nagyon alacsony a külföldi részvétel a költségvetési szektorban, főleg az egészségügyben. Itt kell megemlíteni, hogy a villamosiparban ugyan a legelenyészőbbek a befektetések, azonban itt később a privatizáció is bekapcsolódik.

Az ÁVÜ felmérése szerint a külföldi befektetések 88.45%-a az iparba, 0,47%-a a kereskedelembe, 1,12%-a a szolgáltatásokba irányult (1993. I. félév).

Egyre inkább az a jellemző, hogy a külföld szívesebben szerez meg teljes vállalatot, alapít céget, mintsem, hogy valakivel közösködjön. Ez teljesen érthető, gondolni kell itt a nyugat piacszerző, de "vállalatújító" tevékenységére is.

A befektetések országokra bontva és a cégek számát és a bevitt tőkét tekintve is Németország vezető szerepét hozzák. A szervezetek száma szerint Ausztria, Kína, FÁK, a tőkemennyiséget tekintve Olaszország, Franciaország, Ausztria, Hollandia a további sorrend. Ezek az adatok is 1993 első felévére vonatkoztak.

Összefoglalás

A dolgozat több problémakört is érintett a gazdasági szervezetek kapcsán, amelyek tanulságait az alábbi pontokban foglalnám össze:

1 A téma még nem tekinthető lezártnak, mivel a gazdasági szervezetek száma változásának makroökonómiai hatásait még nem elemeztem kellő részletességgel. A dolgozat további feldolgozásának kereteit a vegyes, illetve kizárólagosan magyar tulajdonú szervezetek egymásra hatásával, ennek tényfeltáró vizsgálatával lehetne folytatni. Érdekes probléma a nemzetgazdasági ágak sajátosságai és a benne megvalósuló szervezeti formák összefüggése is.

2. A dolgozat alaptételére visszatérve a következő gondolatokat fogalmaztam meg:

a, A jelenlegi tőkefelhalmozás nálunk előre láthatóan egy elhúzódo folyamatként jelenik meg. Ezt azzal lehet indokolni, hogy a gazdasági szervezetek számának ugrásszerű növekedése eddig elmaradt, az újonnan alapítások visszaestek, nagyobb fluktuáció csak a tőkeszegényebb vállalkozásoknál tapasztalható. Ide tartozik, hogy a kft-k jelentősége csak akkor nőhet, ha azokban egyre nagyobb tőke fordul meg, és ekkor egyidejűleg a nyereség többsége nem fogyasztási célokat szolgál.

b, A szervezeti formák természetesen teljes komplexitásukban képtelenek feltárni a mikrogazdaság problémáit, mégis a dolgozat alapján el kell fogadni: kiváló jelzés lehet a gazdaságpolitikus számára egy-egy vállalkozási forma felfutása vagy visszaesése. Egy nemzetgazdasági ágban ugyanis mindig megfigyelhetők ágakat domináló szervezeti formák, ezek viselkedése jelenti a gazdasági ág működőképességének indikátorát.

c, Idealizmus lenne azt állítani, hogy nálunk már a valódi tőkés gazdaság működik. Valószínűleg nem olyan egyszerű kilépni saját árnyékunkból és tiszta lappal játszani a gazdasági "pókerjátékot". Egyelőre azonban mindenkinek osztottak lapot, és aki nem él vele, kétségtelenül hátrányba kerül.

Van reális esélye az utánunk következő generációnak arra, hogy ő már valóban tisztában legyen e világ működési rendszerével, és tanulva az átalakulás keserves józanodásából (Veress (1993)), újat alkosson.

Irodalomjegyzék

- Czelnai Éva (1993): *Csend vihar után* FIGYELŐ, 1993. aug. 12.
- Deane, Phyllis. (1984) : *A közgazdasági gondolat fejlődése* (KJK, Budapest)
- Féli Józsefné (1993): *A gazdasági szervezetek számának alakulása 1992-ben*,
Gazdaság és Statisztika, 1993/3.
- Kapásiné Búza Mária (1993): *Beruházások Magyarországon* FIGYELŐ, 1993. jan. 7.
- Kopányi Mihály (szerk., 1991): *Mikroökonómia* (Aula, Budapest)
- Meskó Anna (1993): *A külföldi érdekeltségű vállalkozások helyzete 1989-91* Gazdaság
és Statisztika, 1993/2.
- Smith, Adam (1992): *Nemzetek gazdagsága* (KJK, Budapest)
- Statisztikai Havi Közlemény 1993/1...8
- Tarján Tamás (1993): *Gazdasági növekedésünk alakulása Ausztriához viszonyítva a
20. században* Közgazdasági Szemle, 1993/9.
- Veress József (szerk., 1993): *A gazdasági transzformáció alapkérdései
Magyarországon* (Aula, Budapest)
- ?? (1993): *Megkétszereződött a befektetett tőke Magyarországon* FIGYELŐ, 1993.
okt. 21.